

**MAVSUMIY MEHMONXONALARDA GIGIENIK XAVF OMILLARINI
BAHOLASH VA PROFILAKTIK CHORA-TADBIRLARNI ASOSLASH**

Искандарова Г.Т

*Тошкент давлат тиббиёт университети, Коммунал ва меҳнат гигиенаси,
экология кафедраси мудири, т.ф.д., профессор*

Калбаева У.Ш.

кафедра мустақил изланувчиси

Долзарблиги

Туризм инфратузилмасининг ривожланиши аҳолини ва туристларни жойлаштиришнинг анъанавий меҳмонхоналардан фарқ қилувчи янги шаклларида кенг фойдаланишни тақозо этмоқда. Айниқса, миллий анъаналар, маҳаллий турмуш тарзи ва табиий ландшафт билан уйғунлашган ўтов-меҳмонхоналар экологик ва этнографик туризм объектлари сифатида алоҳида аҳамият касб этмоқда. Шу билан бирга, бундай объектларда меҳмонларнинг хавфсиз яшashi учун санитар-гигиеник талабларни таъминлаш масаласи профилактик тиббиётнинг долзарб йўналишларидан бири ҳисобланади. Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудининг кескин континентал ва қуруқ иқлим хусусиятлари, ёз мавсумида ҳаво ҳароратининг юқори бўлиши, шамол ва чанг-тўзон ҳодисаларининг кузатилиши туристик жойлаштириш объектларида қўшимча гигиеник хавфларни шакллантириши мумкин. Мавсумий ўтов-меҳмонхоналар асосан йилнинг иссиқ даврида фаолият юритишини ҳисобга олганда, ушбу омилларнинг аҳамияти янада ортади. Шу нуқтаи назардан, мавсумий ўтов-меҳмонхоналарда мавжуд гигиеник хавф омилларини аниқлаш, уларнинг шаклланиш сабабларини тизимли таҳлил қилиш, устувор профилактик йўналишларни белгилаш ҳамда объектларнинг ўзига хос эксплуатация шароитларига мос санитар-гигиеник чора-тадбирларни ишлаб чиқиш илмий ва амалий аҳамиятга эга.

Тадқиқот мақсади

Мавсумий ўтов-меҳмонхоналарда меҳмонларнинг яшаш шароитига таъсир этувчи асосий гигиеник хавф омилларини аниқлаш ва баҳолаш, уларнинг ташқи аэроклиматик ҳамда санитар-маиший шароитлар билан боғлиқлигини таҳлил қилиш ва аниқланган хавфларни камайтиришга қаратилган профилактик чора-тадбирларни илмий асослаш.

Материал ва усуллар

Тадқиқот Қорақалпоғистон Республикаси Тўрткўл тумани Қизилқалъа ОФЙ ҳудудида жойлашган мавсумий «AYAZ YURT» ўтов-меҳмонхонасида амалга оширилди. Тадқиқот объекти баҳор–ёз мавсумида туристларга хизмат кўрсатадиган, миллий анъанавий ўтовлар асосида ташкил этилган вақтинчалик жойлаштириш мажмуасидан иборат. Тадқиқот жараёнида санитар-гигиеник кузатув, санитар тавсифлаш, инструментал ўлчаш, қиёсий таҳлил ва статистик баҳолаш усулларида фойдаланилди. Гигиеник хавф омилларини аниқлашда улар шартли равишда бир нечта

йўналиш бўйича баҳоланди: ташқи аэроклиматик омиллар, яшаш муҳитини ташкил этиш билан боғлиқ омиллар, санитар-маиший таъминот, сув таъминоти, чиқиндиларни бошқариш, тозалаш ва дезинфекция тадбирлари.

Тадқиқот натижалари ва уларнинг муҳокамаси

Тадқиқот натижаларининг таҳлили мавсумий ўтов-меҳмонхоналарда гигиеник хавфларнинг шаклланиши бир омилга эмас, балки ташқи муҳит, ўтовларнинг конструктив хусусиятлари ва санитар-маиший таъминот ўртасидаги ўзаро таъсирга боғлиқлигини кўрсатди.

Ўрганилган объектда 10 та ўтовга 30 нафар меҳмонни жойлаштириш кўзда тутилган бўлиб, бир ўтовга ўртача 3 киши тўғри келади. Меҳмонларнинг бундай тақсимланиши ўтов ичида ортиқча зичлик шаклланишининг олдини олиш нуқтаи назаридан ижобий аҳамиятга эга. Шу билан бирга, мавсумий объектларда меҳмонлар сонининг кескин ортишига йўл қўймаслик муҳим, чунки жойлаштириш зичлигининг ортиши ҳаво алмашинуви самарадорлигининг пасайиши, ички муҳитда иссиқлик ва намликнинг тўпланиши ҳамда санитар-маиший тизимларга тушадиган юкламанинг кўпайишига олиб келиши мумкин.

Ўтовларда ёритиш шароитининг инструментал баҳоланиши табиий ёритиш коэффиценти $1,4 \pm 0,1\%$ ни ташкил этганлигини кўрсатди. Сунъий ёритиш даражаси $176 \pm 8,2$ лк бўлди. Олинган натижалар тадқиқотда қабул қилинган тегишли баҳолаш мезонлари — табиий ёритиш коэффиценти учун камида $1,0\%$ ва сунъий ёритиш учун камида 150 лк билан таққосланганда, ўрганилган даврда ёритиш шароити етарли эканлигини кўрсатди.

Акустик муҳитни баҳолаш натижасида ўтовларнинг ички қисмида шовқин даражаси $34,8 \pm 1,3$ дБ, ташқи муҳитда эса $42,6 \pm 2,1$ дБ ни ташкил этди. Мазкур кўрсаткичлар тадқиқотда қўлланилган баҳолаш чегараларидан ошмади. Демак, текширув даврида акустик омил «AYAZ YURT» объекти учун етакчи гигиеник хавф сифатида намоён бўлмади. Санитар-маиший таъминотни ўрганиш натижалари санитария хоналарининг ўтовларнинг ички қисмида эмас, балки алоҳида ҳудудда жойлаштирилганлигини кўрсатди. Бундай ташкил этиш яшаш зонасида намлик ва ёқимсиз ҳидлар тарқалишини чеклаш нуқтаи назаридан муайян афзалликка эга. Бироқ санитария хоналарининг асосий яшаш зонасидан ажратилганлиги уларни тозалаш, дезинфекция қилиш, сув билан таъминлаш ва тунги вақтда хавфсиз фойдаланиш имкониятларини мунтазам назорат қилиш заруратини оширади.

Ўрганилган объект учун яна бир муҳим хавф омили — чангнинг ички муҳитда тўпланиш эҳтимоли ҳисобланади. Чанг-тўзон ҳодисалари кузатиладиган ҳудудда фақат куруқ тозалашдан фойдаланиш чанг заррачаларининг қайта ҳавога кўтарилишига олиб келиши мумкин. Шу сабабли ўтовларни ҳар куни нам усулда тозалаш, ётоқ ва маиший жиҳозлар юзасида чанг тўпланишига йўл қўймаслик, кириш қисмида ташқи чангни ушлаб қолиш имконини берувчи тозалаш воситаларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Шундай қилиб, мавсумий ўтов-меҳмонхоналарда гигиеник хавфларни бошқариш бир марталик санитар текширув билан чекланмаслиги керак. У ташқи муҳит шароитлари ўзгаришига мослаштирилган динамик санитар назорат тизими асосида ташкил этилиши мақсадга мувофиқ. Айниқса, иссиқ ва чанг-тўзонли кунларда назорат тадбирларининг даврийлигини ошириш, шамоллатиш ва тозалаш режимини вазиятга мослаштириш муҳим профилактик аҳамиятга эга.

Хулосалар

Мавсумий ўтов-меҳмонхоналарда гигиеник хавфларнинг шаклланиши ташқи аэроклиматик шароит, ўтовларнинг конструктив хусусиятлари ва санитар-маиший таъминот тизимининг ўзаро таъсири билан белгиланади. Шу сабабли мазкур объектларни санитар-гигиеник баҳолашда ташқи ва ички муҳит омилларини ягона тизим сифатида ўрганиш зарур. Табиий ёритиш коэффициенти $1,4 \pm 0,1\%$, сунъий ёритиш даражаси $176 \pm 8,2$ лк бўлиб, ўрганилган даврда ёритиш билан боғлиқ сезиларли гигиеник номутаносиблик аниқланмади. Ички муҳитдаги шовқин $34,8 \pm 1,3$ дБ, ташқи муҳитда $42,6 \pm 2,1$ дБ ни ташкил этиб, тадқиқотда қабул қилинган баҳолаш чегараларидан ошмади. Шу боис ўрганилган объектда акустик омил устувор хавф сифатида баҳоланмади. Марказлашмаган сув таъминоти, санитария хоналарининг алоҳида жойлашиши ва чиқиндиларни вақтинча тўплаш мавсумий ўтов-меҳмонхоналар учун санитар назоратнинг муҳим нуқталари ҳисобланади. Шу муносабат билан ичимлик суви хавфсизлиги, сув сақлаш резервуарларининг санитар ҳолати, санитария хоналарини тозалаш ва дезинфекция қилиш ҳамда чиқиндиларни ўз вақтида олиб чиқиш устидан тизимли назоратни таъминлаш зарур. Мавсумий ўтов-меҳмонхоналар учун гигиеник профилактикани «ташқи хавфларни бошқариш — ички яшаш муҳитини санитар бошқариш — санитар-маиший хавфларни профилактика қилиш» тамойили асосида ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Таклиф этилган ёндашув ташқи аэроклиматик шароит ўзгаришига мос равишда санитар тадбирларни дифференциал ташкил этиш ва туристлар учун хавфсиз яшаш муҳитини таъминлашга хизмат қилади.

